

Nagy Kristóf

BEVEZETŐ

a Kulturális-intézmény-rendszer-váltás: Kulturális önszerveződés és harcok a rendszerváltás utáni Magyarországon témakörhöz

DOI 10.35402/kek.2022.1.5

Mit adott a rendszerváltás a kultúrának? Többek közt kiszolgáltatott anyagi viszonyokat, politikai függéseket és heterogén intézményi átalakulásokat – válaszol ez a tematikus blokk a rendszerváltás után 30 évvel joggal feltehető kérdésre.

A blokk két tanulmányán keresztül egyértelművé válik, hogy a rendszerváltás utáni kulturális intézményrendszerek – szemben az államszocialista intézményrendszer kritikusaival – nem váltak apolitikussá, hanem új politikai függőségekbe kerültek. Ezért a blokk kiemelt figyelmet fordít az átalakuló kulturális infrastruktúra rendszerváltás utáni versengő konzervatív és liberális elitblokkokhoz való viszonyára, és az azoktól való függőségre. A tematikus blokk tanulmányai a kulturális infrastruktúra 1989 utáni átalakulását és új függőségeit nem önmagukban, hanem térben és időben kiterjesztve tárgyalják. Ez egyrészt a globális folyamatokba beágyazott vizsgálatot, másrészt pedig a kultúra, a piac és az állam viszonyának hosszú időtartamú vizsgálatát jelenti. Ahogy az államszocialista rezsím összeomlása sem egy magyar specifikum volt, úgy a nemzetközi szereplők megjelenése a hazai kulturális színtéren is azt bizonyítja, hogy a nemzetállami szint csak a globális részeként érthető.

Huth Július tanulmánya az államszocializmus képzőművészeti intézményrendszerének felbomlásáról és az 1990-es évek új képzőművész szövetségeiről rámutat, hogy a rendszerváltás a képzőművészeti intézményrendszerben sem 1989-ben kezdődött.

Emellett írása arra is felhívja a figyelmet, hogy a posztszocializmusban nem eltűntek, hanem tovább éltek és átalakultak az előző rezsím intézményrendszerei. Nagy Kristóf írása a kulturális intézményrendszert ma meghatározó Magyar Művészeti Akadémia 1990-es évekbeli (elő)történetéről pedig arra fókuszál, hogy a rendszerváltással létrejövő intézmény hogyan integrálódott a rendszerváltás utáni elitfrakciók versengésébe. Fontos hangsúlyozni, hogy ez a tematikus blokk nem törekedhet a teljességre, különösen mivel a tanulmányok nem érintik az átalakuló kulturális intézményrendszerek egyik fontos aspektusát: a közművelődést.

A blokk mindkét tanulmánya rámutat, hogy a kulturális termelők rendszerváltás utáni életpályái és intézményei nem érthetők meg pusztán a világnézetüket, esztétikájukat, ideológiájukat vizsgálva, mivel az anyagi kiszolgáltatottságuk alapvetően formálta a szellemiségüket és szervezeteiket. A két tanulmány összeolvasása rávilágít arra, hogy a posztszocialista kulturális mezőben egyszerre, egymást feltételezve léteztek művészeti tömegszervezetek, illetve a nemzetközi integrációt vagy épp a nemzetállam-építést priorizáló zártkörű szerveződések. Annak felismerése pedig, hogy rendszerváltás után a kulturális intézmények nem egységes, hanem heterogén irányokat vettek, segít felismerni, hogy a kulturális-intézmény-rendszer-váltások megértéséhez egyszerre van szükség elméletalkotásra és empirikus kutatásra is.